

SMURTO RODYMAS LIETUVOS TELEVIZIJOS LAIDOSE

Rugilė Kiguolytė

Magistrantė
Vilniaus universitetas
Klinikinės ir organizacinės psichologijos
katedra
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius
Tel. 266 76 05
El. paštas: rugile.kiguolyte@gmail.com

Gintautas Valickas

Socialinių mokslų daktaras, profesorius
Vilniaus universitetas
Bendrosios psichologijos katedra
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius
Tel. 266 76 05
El. paštas: gintautas.valickas@fsf.vu.lt

Šio darbo tikslas – įvertinti pagrindinių Lietuvos televizijos kanalų (TV3, LNK, LRT) rodomą smurtą. Duomenims rinkti buvo naudojamas skaitmeninių vaizdo diskų grotuvas, kuris tris kartus per dieną po 15 minučių įrašydavo atsitiktinai pasirinktas šių trijų televizijos kanalų laidų ištraukas. Visą tyrimo medžiagą sudarė 18 valandų įrašai. Smurto aktai buvo vertinami remiantis mūsų sudarytais kriterijais (atskirai vertinome fizinį, psichinį smurtą, smurto padarinius, ginklų ir kitų su smurtu susijusių daiktų rodymą ir pranešimus apie smurtą). Vertinant smurto aktus taip pat buvo pasitelkti du nepriklausomi žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos ekspertų grupės nariai. Gauti rezultatai parodė, kad vidutinis smurto rodymo dažnis LRT, LNK ir TV3 programose yra 10,8 smurto akto per valandą (TV3 – 16,3 smurto akto, LNK – 10 smurto aktų, LRT – 6 smurto aktai). Įvairiose televizijos laidose vyrauja fizinis smurtas, tiek fizinio, tiek psichinio smurto rodymas dažniausiai yra savitikslis, beveik 46 proc. visų smurto atvejų nebuvo rodoma jokių pastebimų smurto padarinių aukai, beveik 49 proc. – nebuvo pateikiama aiškus smurto arba smurtautojo vertinimo. Taip pat nustatyta, kad daugiausia fizinio ir psichinio smurto aktų rodoma animacinių filmų metu.

Pagrindiniai žodžiai: televizijos laidos, fizinis ir psichinis smurtas, smurto padariniai.

Šiandien visuomenė išgyvena didžiulius pokyčius. Globalizacija, informacinių technologijų sklaidos įvairovė ir sparta kelia naujus iššūkius asmenybės raidai, prisitaikymui prie aplinkos, taip pat suteikia naujų galimybių veikti savo elgesį ir gyvenimo būdą (Bandura, 2001). Galima sakyti, kad pastaruoju metu asmenybės socializacijos procesą šeimoje ir mokykloje papildė arba net pakeičia kitas labai galingas socializacijos šaltinis – žiniasklaida. Šiuo požiū-

riu pirmiausia reikėtų išskirti televiziją, kompiuterius ir vaizdo grotuvus, kurie pasižymi informacijos perteikimo formų įvairove, dinamiškumu, specialiųjų efektų panaudojimu ir pan. Akivaizdu, kad televizijos laidos atlieka pozityvų vaidmenį – skatina aplinkinio pasaulio pažinimą, intelektualinę asmenybės brandą, formuoja požiūrį į įvairius reiškinius, prosocialią elgesio normų ir vertybių sistemą ir t. t. (žr. Coats and Feldman, 1995; Lee and Huston, 2003;

Mares and Woodard, 2001; Scharrer and Comstock, 2003). Kita vertus, televizija ir kitos žiniasklaidos priemonės nepaprastai išplėtė įvairių elgesio modelių (taip pat agresyvaus, smurtinio ir kitų nepageidautino elgesio modelių) prieinamumo besiformuojančiai asmenybei diapazoną (normaliomis gyvenimo sąlygomis vaikai ir paaugliai turi retą galimybę stebėti brutalaus smurto aktus ir kitus sunkius nusikaltimus). Taigi įvairaus amžiaus žiūrovai (tiek vaikai, tiek paaugliai, tiek suaugusieji) turi faktiškai neribotas galimybes išmokti įvairių agresyvaus elgesio formų, jaukioje namų aplinkoje žiūrėdami smurtines televizijos laidas. Kadangi televizija daro ypač didelį poveikį besiformuojančiai asmenybei (vaikai, palyginti su suaugusiaisiais, yra imlesni televizijos laidoms, nes dar neturi stabilios vertybių sistemos, sunkiai atskiria rodomą fantazijų pasaulį nuo tikrovės), siekiant apsaugoti nepilnamečius nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio 2002 m. mūsų šalyje buvo parengtas ir patvirtintas nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas (Valstybės žinios, 2002, Nr. 91-3890).

Be abejo, smurtą rodanti žiniasklaida¹ nėra būtina agresyvaus elgesio formavimosi sąlyga, tačiau jos įtaka žiūrovams apibūdinama kaip vienas iš svarbiausių agresijos pasireiškimo rizikos veiksnių. Tai liudija įvairūs tyrėjų darbai: a) eksperimentiniai (laboratoriniai ir lauko) (Anderson, 1997; Anderson et al., 1998;

¹ Smurtą rodanti žiniasklaida (pvz., televizija, kompiuteriniai žaidimai) vaizduoja tyčines (iš anksto apgalvotas) vienu individualų pastangas padaryti kitiems individams ar objektams kokios nors žalos. Žalą darantis individas gali būti realus žmogus, vaidybinio ar animacinio filmo herojus, nepriklausantis žmonių giminei fantastinis personažas (pvz., koks nors robotas) ir pan. (Anderson and Bushman, 2001; Valickas, 2004). Smurtas televizijoje suprantamas ne tik kaip didžiausio laipsnio agresijos pasireiškimo forma, bet ir kaip visos tyčinės individo pastangos, siekiant padaryti kitiems fizinės, materialinės arba psichologinės žalos.

Bandura et al., 1963; Carroll and Bandura, 1987; Comstock, 1977; Mussen and Rutherford, 1961; Sebastian et al., 1978); b) skersinio pjūvio koreliaciniai ir ilgalaikiai (Atkin et al., 1979; Eron et al., 1972; Guerra et al., 2003; Huesmann and Miller, 1994; Huesmann et al., 2003; Johnson et al., 2002; Ostrov et al., 2006); c) metaanalitiniai (Anderson and Bushman, 2002; Bushman and Anderson, 2001; Bushman and Huesmann, 2006; Comstock and Paik, 1994; Hapkiewicz and Roden, 1971).

Smurtinio pobūdžio televizijos laidų žiūrėjimas sukelia įvairių nepageidaujamų efektų. Visų pirma, smurtinės televizijos laidos formuoja naujas agresyvaus elgesio schemas, plėtoja jau esamus agresyvių minčių tinklus, taip pat skatina šių minčių aktyvinimo sklaidą. Kaip nurodo L. Berkowitz, kai žmogų nuolat veikia agresyvaus elgesio stimulai, jis susikuria detalius tarpusavyje susijusius agresyvių minčių tinklus (Berkowitz, 1993, 1984). Be to, smurto scenos gali ne tik aktyvinti su agresija susijusius atsiminimus arba įsitikinimus, bet ir sukelti didesnę emocinį sužadimą (fiziologinių reakcijų pokyčius) ir atitinkamus išgyvenimus. Tai gali skatinti agresyvų elgesį dviem būdais: a) bendras emocinis sužadimas gali pasiekti tokį laipsnį, kai sumažėja netinkamų atsakų slopinimas, todėl pasireiškia vienokios ar kitokios agresijos formos (Berkowitz, 1993); b) stimulus, kuris sukelia tam tikrą emociją (pvz., pyktį), gali būti neteisingai suvokiamas ir interpretuojamas kaip daug negatyvesnis negu yra iš tikrųjų (Zillmann, 1988; Zillmann et al., 1981).

Antra, smurtinės televizijos laidos skatina agresijos pateisinimą. Šis efektas gali pasireikšti dėl to, kad nuolat stebint smurtines laidas, keičiasi žiūrovų supratimas apie normalų arba tinkamą elgesį (Dill K. E. and Dill J. C., 1998), formuojamos prosmurtinės nuostatos (Funk et al., 2003). Kitaip tariant, nuolat matydamas

smurtą televizoriaus ekrane, vaikas arba paauglys gali pradėti vertinti jį kaip tinkamą problemų sprendimo būdą ir todėl dažniau taikyti realiame gyvenime. Tokį vertinimą gali ypač paskatinti tokie televizijos filmai ir laidos, kuriose rodoma, kaip smurtautojo elgesys yra pateisinamas arba susilaukia teigiamų padarinių.

Trečia, smurto rodymas skatina modeliuoti agresyvų elgesį. Socialinio mokymosi teorijos požiūriu daugelio smurtinio elgesio būdų yra išmokstama kaip ir kitų socialinio elgesio formų – stebint atitinkamo elgesio modelius. Išskiriami tokie pagrindiniai modeliavimo efektai, kurie gali pasireikšti tiek atskirai, tiek kartu (Bandura, 1986, 1983, 1973): a) naujų smurtinio elgesio formų išmokimas (gali būti ne tik atkartojamas matytas elgesys, bet ir kelių modelių elgesio komponentai gali būti sujungiami į naują unikalią elgesio formą); b) išlaisvinamas nuo suvaržymų jau anksčiau išmoktas smurtinis elgesys; c) prislopinamos anksčiau išmoktos smurtinio elgesio formos; d) atkreipiamas žiūrovo dėmesys į įvairius objektus, su kuriais galima agresyviai elgtis, arba į tam tikras aplinkybes, kurioms esant agresyvūs veiksmai yra dažniausiai skatinami; e) modelio emocinės reakcijos gali sukelti panašų emocinį sužadalinimą žiūrovui (kartu padidindamos būsimos agresijos tikimybę ar intensyvumą).

Ketvirta, smurtinės televizijos laidos gali sumažinti žiūrovų jautrumą smurtui, kuris pasireiškia fiziologinių rodiklių pokyčiais (žiūrint smurto scenas krinta fiziologinio sužadavimo lygis), empatijos sumažėjimu, bejausmiškumu, abejingu požiūriu į smurto auką, menkesniu jai padarytos žalos vertinimu, taip pat sumažėjusia tikimybe, kad žmogus ims kokių nors veiksmų smurto aukai apginti (Funk et al., 2003; Malamuth and Check, 1981; Mullin and Linz, 1995; Thomas et al., 1977). Kartu reikia pridurti, kad toks jautrumo sumažėjimas ne vi-

sada yra ilgalaikis – jeigu žmogus nežiūri smurtinių laidų, minėtas jautrumas gali vėl atsinaujinti. Laikas, reikalingas atkurti ankstesnį jautrumą smurtui, priklauso nuo įvairių veiksnių (pvz., individualių žiūrovo savybių, matytos smurtinės medžiagos tipo, aplinkinių reakcijų ir pan.).

Penkta, dažnas smurtinių televizijos laidų žiūrėjimas gali suformuoti iškreiptą žiūrovų realybės sampratą – jie gali susidaryti nuomonę, kad aplinkinis pasaulis yra priešiškas, pilnas pykčio ir agresijos, pavojingas, nepatikimas ar neteisingas, kad jame dažnai pasitaiko neprognozuojamų nemalonių įvykių ir pan. (Berkowitz, 1993, 1984; Gerbner et al., 2002). Šis efektas aiškiausiai pasireiškia tada, kai žiūrovai yra jautrūs pateikiamai informacijai apie smurtą, linkę tikėti, kad rodomos smurtinės istorijos yra realios ir pan. Susidariusi priešiško pasaulio samprata savo ruožtu skatina didesnę gynybinį žmogaus agresyvumą (jis yra nuolat pasirengęs duoti reikiamą atkirtį bet kokiems jo interesų arba saugumo pažeidėjams).

Reikia pridurti, kad ilgalaikis rodomo smurto poveikis žiūrovams visų pirma yra susijęs su agresyvaus elgesio scenarijų išmokimu, jų išsaugojimu ir vėlesniu atkūrimu, taip pat jautrumo smurtui sumažėjimu ir priešiško pasaulio vaizdo susidarymu (Anderson et al., 2003; Berkowitz, 1993; Huesmann and Taylor, 2006). Be to, tarp smurtinių laidų žiūrėjimo ir agresyvaus žiūrovų elgesio gali susidaryti cikliški tarpusavio ryšiai. Pavyzdžiui, galima sakyti, kad smurtinių televizijos laidų žiūrėjimas ir agresyvus vaikų elgesys sustiprina vienas kitą. Vaikai, kurie dažnai žiūri smurtines laidas, turi galimybę išmokti daugybę agresyvaus elgesio scenarijų, matydami, kaip filmų arba laidų herojai, sprenddami įvairias problemas, naudoja agresiją. Tapatindamiesi su šiais herojais, vaikai koduoja ir įsimena agresyvius problemų sprendimo būdus, kurie taip pat gali stimuliuoti

agresyvaus turinio fantazijas. Fantazuojant agresyvaus elgesio scenarijai yra atkuriami, kartu padidėja jų taikymo kasdienėje veikloje tikimybė. Jeigu agresyvios vaiko reakcijos, taikomos kasdienėje veikloje, sulaukia pozityvaus pastiprinimo, agresyvaus elgesio scenarijus yra lengviau prisimenamas ir jo taikymo tikimybė ateityje dar labiau padidėja (Huesmann, 1988).

Aišku, kad minėtų nepageidaujamų efektų pasireiškimas priklauso nuo to, kaip dažnai smurto aktai yra rodomi televizijos laidose, o dar svarbiau – kaip jie vaizduojami, t. y. kaip smurto aktai yra vertinami, kokius padarinius jie sukelia aukoms, pačiam smurtautojui ir pan. Siekiant nustatyti, kokį potencialų poveikį smurtinės televizijos laidos daro žiūrovams, kitose šalyse atliekami išsamūs įvairių laidų tyrimai (žr. Coyne and Archer, 2004; Fernandez-Villanueva et al., 2006; Monk-Turner et al., 2004). Mūsų šalyje tokio pobūdžio tyrimų kol kas dar nebuvo. Atsižvelgiant į tai, buvo suformuluotas ir šio tyrimo tikslas – įvertinti pagrindinių šalies televizijos kanalų (LRT, LNK, TV3) rodomų smurto aktų dažnumą ir pobūdį (smurto rūšį, rodymo būdą, tikslą, pavojingumo laipsnį, smurto sukeltus padarinius ir vertinimą, taip pat smurto aktų dažnumą skirtingu paros laiku, skirtingose televizijos laidose ir kanaluose).

Metodika

Duomenims rinkti buvo naudojamas skaitmeninių vaizdo diskų grotuvas, užprogramuotas tris kartus per dieną įrašyti atsitiktinai pasirinktas trijų televizijos kanalų – LRT, LNK ir TV3 – laidų ištraukas po 15 minučių (buvo iš anksto sudarytas televizijos laidų atsitiktinių intervalų įrašymo grafikas). Toks duomenų rinkimo būdas yra nepriklausomas nuo konkrečios televizijos programos, nes į atskirus intervalus gali patekti skirtingo pobūdžio medžiaga – serialai, animaciniai filmai, reklamos, žinios, me-

niniai filmai ir kitos laidos. Be to, tokią duomenų rinkimo metodiką taiko ir kiti autoriai (žr. Fernandez-Villanueva et al., 2006), todėl galima palyginti skirtingose šalyse gautus rezultatus. Visos televizijos laidų transliacijos buvo padalytos į 3 segmentus: nuo 6 iki 12, nuo 12 iki 18 ir nuo 18 iki 23 valandos. Per dieną buvo įrašomas tik vienas rytinio, dieninio arba vakarinio segmento ir tik vieno televizijos kanalo 15 minučių intervalas. Taip duomenys buvo renkami tris mėnesius – 2006 m. spalį, lapkritį ir 2007 m. sausį (gruodį įrašyti transliacijas buvo atsisakyta dėl galimo duomenų iškraipymo, susijusio su šventiniu programų turiniu). Bendra laiko intervalų trukmė, skirta duomenims įrašyti, yra 18 valandų. Ši trukmė pasirinkta neatsitiktinai – tai vienos paros transliacijos atitikmuo, atmetus naktinį režimą (Lietuvoje pasirinkti televizijos kanalai paprastai visą naktį nedirba, be to, po 23.00 val. netaikomi nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatyme numatyti apribojimai).

Duomenų tvarkymas

Televizijos įrašų turinį vertinome atsižvelgdami į tai, kiek smurto aktų buvo parodyta ir kio pobūdžio buvo šis smurtas. Analizuodami nufilmuotą medžiagą naudojome savo sudarytus smurto vertinimo kriterijus. Atskirai vertinome fizinį smurtą (nukreiptą į gyvą ir negyvą objektą), psichinį smurtą, smurto padarinių, ginklų ir kitų su smurtu susijusių daiktų rodyimą bei pranešimus apie įvykdytus smurto aktus. Pavyzdžiui, fizinis smurtas, nukreiptas į gyvą objektą, – tai fizinės jėgos naudojimas prieš auką (stūmimas, smūgiavimas atviru delnu, kumščiu, buku daiktu, įvairių ginklų naudojimas ir pan.). Toks smurtas gali sukelti įvairius aukos sužalojimus, fizinės sveikatos sutrikimus arba net fatalius padarinius (aukos mirtį). Fizinis smurtas gali būti nukreiptas ir į negyvą

objektą, siekiant jį sugadinti arba sunaikinti. Psichinis smurtas – tai gąsdinimas (siekiant įbauginti arba priversti auką atsisakyti kokių nors savo ketinimų), grasinimas (nužudyti, sumušti, sunaikinti arba atimti turta), aukos žeminimas, niekinimas ir pan. Psichinis smurtas gali sutrikdyti aukos psichinę pusiausvyrą, sukelti psichologinį diskomfortą ir įvairių psichinės sveikatos sutrikimų.

Analizuojant problemiškus įrašų segmentus (kada nebuvo visiškai aišku, ar rodomą sceną galima priskirti prie smurto aktų), buvo pasitelkti du žurnalistų etikos inspektorius tarnybos ekspertų grupės nariai. Kiekvienas ekspertas įrašus žiūrėjo atskirai ir fiksavo rodomus smurto aktus (bendra problemiškų įrašų trukmė – 2 val.). Vėliau buvo nustatyta, kad šiuose įrašuose užfiksuotų smurto aktų ekspertų vertinimo suderinamumas yra statistiškai reikšmingas (Kendallo koreliacijos koeficientas τ (ρ) = 0,482, $p \leq 0,002$).

Tyrimo duomenys buvo analizuojami SPSS 11.5 programa. Lyginant skirtinguose televizijos kanaluose, programose, taip pat skirtingu paros laiku rodomus smurto aktus, buvo taikomas χ^2 kriterijus.

Tyrimo rezultatai

Išanalizavus 18 valandų trukmės tyrimo medžiagą, iš viso buvo užfiksuoti 194 smurto aktai (konkrečių smurto aktų rodymas, pranešimai apie smurtą, ginklų ir smurto padarinių rodymas) – vidutiniškai 10,8 smurto akto per valandą. Tačiau reikia turėti omenyje, kad atsitiktinių 15 minučių intervalų fiksavimas neleidžia tiksliai nustatyti, kiek smurto aktų buvo rodoma viso filmo ar laidos metu, ir tai gali šiek tiek iškreipti gautus rezultatus (tiek padidinti, tiek sumažinti užfiksuotą smurto aktų rodymo dažnumą). Kita vertus, šis metodas leidžia visiškai tiksliai įvertinti anonsuose, rekla-

mose ir kitose trumpalaikėse programose rodomą smurtą.

Rodomų smurto aktų vertinimas

Analizuojant turimus įrašus pirmiausia buvo nustatyta konkrečių smurto aktų rūšis (čia neįtraukti pranešimai apie smurtą, ginklų ir smurto padarinių rodymas): a) fizinis smurtas, nukreiptas į gyvą objektą, sudarė 47,1 proc. (iš viso buvo nustatyti 65 fizinio smurto aktai); b) fizinis smurtas, nukreiptas į negyvą objektą – 13 proc. (18 aktų); c) psichinis smurtas – 37,7 proc. (52 aktai); d) į žiūrovą nukreiptas psichinis smurtas² – 2,2 proc. (3 aktai). Gauti duomenys rodo, kad fizinis smurtas rodomas statistiškai reikšmingai dažniau negu psichinis ($\chi^2 = 5,681$, $p \leq 0,017$).

Smurto rodymo būdas apima konkrečius fizinio ar psichinio smurto aktus, taip pat ginklų, smurto padarinių rodymą ir pranešimus apie buvusį ar būsimą smurto aktą: a) konkrečių smurto aktų rodymas sudarė 71,1 proc. (iš viso buvo 138 atvejai); b) smurto padarinių rodymas – 3,1 proc. (6 atvejai); c) ginklų rodymas (ketinant kažką nuskriausti) – 4,6 proc. (9 atvejai); d) ginklų rodymas (neketinant nuskriausti) – 3,1 proc. (6 atvejai); e) pranešimas apie įvykdytą smurto aktą – 11,3 proc. (22 atvejai); f) pranešimas apie planuojamą smurto aktą – 6,7 proc. (13 atvejų).

Analizuojant pranešimus apie vykusį arba ketinamą vykdyti smurtą buvo nustatyta, kad 86,2 proc. jų sudaro pranešimai apie fizinį smurtą ir 13,8 proc. – apie psichinį smurtą. Pranešimai apie įvykusį ar ketinamą įvykdyti smur-

² Prie šios psichinio smurto rūšies buvo priskirti animacinių filmų metu pasirodę užrašai „Susprogdink viską, ką matai“, „Gyvenimas klaida, o paskui miršti“, taip pat anonso metu pasigirdęs teiginys „jei bijosi, galbūt liksi gyvas“. Minėtais atvejais nėra nei konkretaus agresoriaus, nei jo aukos, o rodomas užrašas ar bauginantis pranešimas yra skiriamas žiūrovams.

1 lentelė. Smurto rodymo tikslas

Smurto rodymo tikslas	Fizinis smurtas, nukreiptas į gyvą objektą (proc.)	Fizinis smurtas, nukreiptas į negyvą objektą (proc.)	Psichinis smurtas (proc.)	Pranešimas apie įvykdytą arba planuojamą smurto aktą (proc.)	Visi smurto aktai, atsižvelgiant į rodymo tikslą (proc.)
Visuomenės informavimas apie įvykius	1,6	–	–	44,8	8,64
Nusikaltimų prevencija ir viešosios tvarkos palaikymas	1,6	5,9	1,9	13,8	4,32
Siekimas padidinti meninę filmo vertę	30,2	5,9	5,7	3,4	14,81
Savitiksliis smurto rodymas	66,7	88,2	92,5	37,9	72,22

tą skyrėsi detalumo laipsniu: a) 51,7 proc. pranešimų konstatavo tik patį smurto faktą (nenurodant, kaip jis buvo įvykdytas); b) 34,5 proc. – nurodė, kaip smurto aktas buvo įvykdytas (arba kaip jis buvo planuojamas); c) 13,8 proc. – išsamiai apibūdino, kaip buvo smurtaujama (arba kaip ruošiamasi tai padaryti).

Analizuodami smurto aktus, taip pat siekėme nustatyti jų rodymo tikslą (žr. 1-ą lentelę).

Iš pateiktų duomenų matyti, kad tiek psichinio, tiek fizinio smurto rodymas dažniausiai yra savitiksliis, t. y. rodomas smurtas nebūtinai, nepateisinamas kontekstu, siužetu, meniniais tikslais, nesiejamas su visuomenės informavimu ar nusikaltimų prevencija, taip pat nėra reikšmingas moksliniu požiūriu (pvz., nepateikiamas išsamus smurto priežasčių ir / ar padarinių paaiškinimas)³. Pranešimai, kaip ir buvo galima

tikėtis, dažniau informuodavo visuomenę (44,8 proc.), tačiau net ir šiuo atveju buvo gana daug (37,9 proc.) savitikslių pranešimų – jie vyravo meksikiečių serialų metu.

Rodomo smurto pavojingumo laipsnis buvo vertinamas atsižvelgiant į panaudotą fizinę jėgą arba psichinį poveikį (žr. 2-ą lentelę).

Kaip rodo gauti duomenys, iš 135 užfiksuotų konkrečių smurto aktų (čia neįtraukti pranešimai apie smurtą, ginklų ir smurto padarinių rodymas, taip pat į žiūrovą nukreiptas psichinis smurtas) daugiausia – beveik 43 proc. – buvo priskirta prie vidutinio stiprumo arba pavojingumo kategorijos (iš viso 24 psichinio ir 34 fizinio smurto aktai).

Smurto padarinių rodymą vertinome atsižvelgdami į fizinio arba psichinio smurto keliamą pavojų aukos sveikatai ir gyvybei, taip pat padarytus nuostolius (kai fizinis smurtas buvo nukreiptas į negyvą objektą) (žr. 3-ią lentelę).

Kaip matome, 54 proc. atvejų fizinis smurtas, nukreiptas į gyvą objektą, nesukėlė jokių pastebimų padarinių. Psichinis smurtas taip pat dažnai (43,4 proc. atvejų) nesukėlė aukai jo-

³ Kai rodomas smurtas yra tiesiogiai susijęs su kontekstu ar siužetu, kai filmo herojai jį išreiškia meistriškai ir artistišškai, jis gali būti reikšmingas meniniu požiūriu (meninės filmo savybės nekeičia žiūrimų smurto scenų prasmės, tačiau gali sumažinti agresyvių minčių ir atitinkamų veiksmų tendencijų aktyvinimą).

2 lentelė. *Smurto pavojingumo laipsnis*

Rodomo smurto pavojingumo laipsnis	Fizinis smurtas, nukreiptas į gyvą objektą (proc.)	Fizinis smurtas, nukreiptas į negyvą objektą (proc.)	Psichinis smurtas (proc.)	Visi smurto aktai, atsižvelgiant į smurto pavojingumo laipsnį (proc.)
Panaudota minimali fizinė jėga arba psichinis smurtas	23,8	52,9	32	30,82
Panaudota vidutinė fizinė jėga arba psichinis smurtas	44,5	29,4	45,3	42,86
Panaudota labai stipri fizinė jėga arba psichinis smurtas	31,7	17,6	22,6	26,32

3 lentelė. *Smurto padarinių aukai rodymas*

Smurto padarinių rodymas	Fizinis smurtas, nukreiptas į gyvą objektą (proc.)	Fizinis smurtas, nukreiptas į negyvą objektą (proc.)	Psichinis smurtas (proc.)	Visi smurto aktai, atsižvelgiant į galutinių smurto padarinių rodymą (proc.)
Nėra jokių pastebimų panaudoto smurto padarinių	54	23,5	43,4	45,86
Smurtas sukėlė santykinai nedidelius aukos sužalojimus, psichinės sveikatos sutrikdymus ar santykinai nedidelius nuostolius	30,2	41,2	35,8	33,83
Smurtas sukėlė sunkius aukos sužalojimus, didelį ir ilgalaikį aukos psichinės sveikatos sutrikdymą ar didelius nuostolius	7,9	17,6	5,7	8,27
Smurtas sukėlė fatalius padarinius arba visiškai sunaikino objektą	4,8	17,6	–	4,51
Nėra aišku, kokius padarinius sukėlė panaudotas smurtas	3,2	–	15	7,52

kių pastebimų padarinių arba nulėmė tik santykinai nedidelius psichologinės pusiausvyros sutrikdymus.

Pateikiamą rodomo smurto vertinimą analizavome atsižvelgdami į tai, kokių padarinių sulaukė smurtautojas (kaip į jo smurtą reagoavo aplinkiniai žmonės) (žr. 4-ą lentelę).

Gauti duomenys rodo, kad visais atvejais – kai taikomas fizinis (nukreiptas į gyvą ar negyvą objektą), psichinis smurtas arba pranešama apie įvykdytą smurtą – dažniausiai nepateikiamas aiškus smurto arba smurtautojo vertinimas.

Toliau buvo nustatytas skirtinguose televizijos kanaluose, skirtingose programose, taip

4 lentelė. Pateikiamas rodomo smurto vertinimas

Pateikiamas rodomo smurto vertinimas	Fizinis smurtas, nukreiptas į gyvą objektą (proc.)	Fizinis smurtas, nukreiptas į negyvą objektą (proc.)	Psichinis smurtas (proc.)	Pranešimas apie vykusį arba ketinamą įvykdyti smurto aktą (proc.)	Visi smurto aktai kartu (proc.)
Smurtas arba smurtautojas yra pateisinamas ar vertinamas teigiamai	11,1	17,6	15	6,9	12,35
Rodoma, kaip panaudotas smurtas užtikrina smurtautojui teigiamus padarinius	27	5,9	24,5	–	19,13
Smurtas arba smurtautojas yra smerkiamas ar vertinamas neigiamai	1,6	–	7,5	24,1	7,41
Rodoma, kaip panaudotas smurtas sukelia smurtautojui neigiamus padarinius	4,8	5,9	5,7	–	4,32
Nėra aiškaus smurto arba smurtautojo vertinimo	47,6	64,7	35,8	65,5	48,77
Nėra aišku, kokius padarinius smurtautojui sukėlė panaudotas smurtas	7,9	5,9	11,3	3,4	8,02

5 lentelė. Trimis televizijos kanalais rodomų smurto aktų dažnumas

Televizijos kanalas	Smurto aktų skaičius	Dažnumas per valandą
TV3	98	16,3
LNK	60	10
LRT	36	6

Tyrimo medžiagą sudarė vienodas įrašų skaičius iš LRT, LNK ir TV3 televizijos kanalų – 24 intervalai po 15 minučių (iš viso po 6 val.).

pat skirtingu paros laiku rodomų smurto aktų dažnumas (žr. 5-ą, 6-ą ir 7-ą lenteles).

Iš pateiktų duomenų matyti (žr. 5-ą lentelę), kad daugiausia smurto aktų buvo užfiksuota nepriklausomo TV3 kanalo transliuojamų laidų metu, o mažiausia – valstybinio LRT kanalo transliuojamų laidų metu (skirtumas statistiškai reikšmingas, kai $p \leq 0,001$, $\chi^2 = 28,687$). Statistiškai reikšmingi skirtumai taip pat aptikti

tarp TV3 ir LNK ($\chi^2 = 9,139$; $p \leq 0,003$), LNK ir LRT ($\chi^2 = 6,000$; $p \leq 0,014$) laidose rodomų smurto aktų dažnio.

Daugiausiai fizinio ir psichinio smurto rodoma animacinių filmų metu (žr. 6-ą lentelę): šis smurto aktų skaičius yra statistiškai reikšmingai didesnis už vaidybinių filmų ($\chi^2 = 11,538$; $p \leq 0,001$) ir anonsų metu ($\chi^2 = 5,069$; $p \leq 0,024$) rodomų smurto aktų skaičių. Lyginant tarpu-

6 lentelė. Rodomų smurto aktų dažnumas skirtingose laidose

Programos tipas	Fizinis smurtas	Psichinis smurtas	Smurto padarinių rodymas	Ginklų rodymas	Pranešimas apie (buvusį / ketinamą įvykdyti) smurtą	Iš viso
TV laidos* (visos kartu)	2	9	1	4	6	22
Anonsai	21	3	2	2	5	33
Žinios	3	–	2	5	10	20
Vaidybiniai filmai	11	8	–	1	4	24
TV serialai** (visi kartu)	3	5	1	2	1	12
Meksikiečių melodramos*** (visos kartu)	6	12	–	–	4	22
Animacija**** (visa kartu)	32	18	–	–	4	54
Reklamos	5	–	–	1	1	7
Iš viso	83	55	6	15	35	194

*Televizijos laidos: „SOS pagalba“, „Dviracio šou“, „Nepriklausomų paieškų tarnyba“, „Laiko ženklai“, „Juokis 2006“, „Kreivas veidrodis“, „TV pagalba“, „Labas rytas“, „Okna“.

**TV serialai: „Komisarar Reksas“, „Daktarė Kvin“, „Muchtaras“, „Dingė“.

*** Meksikiečių melodramos: „Audra“, „Meilės sukuryje“, „Aistrų žemė“, „Tu esi mano gyvenimas“.

****Animacija: „Vėžliukai nindžės“, „Mėnulio jūreivė“, „Rožinė pantera“, „Geniukas Vudis“, „Hipermenas“, „Detektyvas Flintas“, „Liolekas ir Bolekas“, „Žaliūkas ir tikrieji vaiduoklių medžiotojai“, „X menai“, „Simpsonai“.

7 lentelė. Rodomų smurto aktų dažnumas skirtingu paros laiku

Paros laikas	Fizinis smurtas (proc.)	Psichinis smurtas (proc.)	Smurto padarinių rodymas (proc.)	Ginklų rodymas (proc.)	Pranešimas apie (buvusį / ketinamą įvykti) smurtą (proc.)	Iš viso (proc.)
6.00–12.00	36	34	2	12	16	25,8
12.00–18.00	51,4	30	–	1,4	17,1	36,1
18.00–23.00	37,8	23	6,8	12,2	20,3	38,1

savyje kitas laidas (atmetus animacinius filmus), matyti, kad psichinis smurtas vyrauja meksikiečių serialų metu (21,8 proc.), o daugiausia visų smurtinio elgesio formų užfiksuota anonsuose (tačiau statistiškai reikšmingas skirtumas nustatytas tik tarp anonsų ir televizijos serialų metu rodomo smurto aktų – $\chi^2 = 8,395$, $p \leq 0,004$).

Daugiausia visų smurto aktų parodoma nuo 18.00 iki 23.00 val. (žr. 7-ą lentelę). Šiuo paros metu vyrauja fizinis smurtas, nors, palyginti su 12.00–18.00 val. laikotarpiu, vakare nustatyta

mažiau fizinio smurto aktų, tačiau šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas. Mažiausia fizinio smurto rodoma ryte (nuo 6.00 iki 12.00 val.), tačiau šiuo metu, kaip ir vakare (nuo 18.00 iki 23.00 val.), žiūrovai turi galimybę išvysti visų formų smurtinį elgesį. Tarp 6.00–12.00 val. ir 18.00–23.00 val. rodomų įvairaus pobūdžio smurto aktų aptiktas statistiškai reikšmingas skirtumas ($\chi^2 = 4,645$; $p \leq 0,031$), taip pat nustatyta tendencija, kad rytą rodoma mažiau smurto aktų negu nuo 12.00 iki 18.00 val. ($\chi^2 = 3,333$; $p \leq 0,068$). Be

to, vakare pateikiama daugiausia pranešimų apie įvykdytą arba ketinamą įvykdyti smurtą, dažniausiai rodomi smurto padariniai ir ginklai. Fizinio smurto aktų daugiausia aptikta vadinamosiomis „vaikų žiūrėjimo“ valandomis – nuo 12.00 iki 18.00 val., tačiau, palyginti su kitais (6.00–12.00 val. ir 18.00–23.00 val.) laikotarpiais, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta.

Rezultatų aptarimas

Gauti duomenys leidžia išskirti keletą nepageidautinų ir potencialiai pavojingų smurto rodymo tendencijų. Visų pirma, buvo nustatyta, kad įvairių mūsų šalies televizijos kanalų programose dažniausiai rodomas fizinis smurtas (į gyvą ir negyvą objektą nukreiptas fizinis smurtas sudarė 60,1 proc. visų smurto aktų). Kitaip tariant, dažniausiai rodomas pačių pavojingiausių formų smurtas, galintis sukelti aukoms didžiausią žalą. Daugumą pranešimų (86,2 proc.) taip pat sudarė pranešimai apie fizinį smurtą, be to, kai kuriais atvejais pranešėjai *detaliai* apibūdindavo, kaip buvo smurtaujama, o tai gali paskatinti modeliuoti atitinkamus smurto aktus. Psichinis smurtas buvo rodomas rečiau, tačiau įvairesnėse laidose: vaidybiniuose ir animaciniuose filmuose, taip pat pramoginėse laidose (pvz., „Dviračio šou“, „Okna“).

Antra, tiek psichinio, tiek fizinio smurto rodymas dažniausiai yra savitikslis (daugiau kaip 72 proc. atvejų), t. y. smurto rodymas nesiejamas su žiūrovų informavimu ar laidos meninės vertės padidinimu. Šiuo atveju smurtas paprasčiausiai naudojamas kaip pagrindinė priemonė atkreipti žiūrovų dėmesį ir sukelti jiems stiprius emocinius išgyvenimus. Kartu reikia pridurti, kad daugiau kaip 26 proc. atvejų buvo rodoma labai stipri fizinė jėga arba psichinis smurtas. Galima manyti, kad toks pertekli-

nis savitikslis ir stipraus smurto rodymas gali paskatinti modeliuoti smurtą arba formuoti žiūrovų įsitikinimą, kad smurtas yra natūrali daugelio problemų sprendimo priemonė.

Trečia, beveik 46 proc. visų smurto atvejų (o taikant į gyvą objektą nukreiptą fizinį smurtą – net 54 proc.) nebuvo rodoma jokių pastebimų smurto padarinių aukai, t. y. žiūrovas nematė neigiamų, tragiškų smurto rezultatų (pvz., kokias kančias aukoms arba jų artimiesiems sukėlė patirtas smurtas). Rodomo smurto padarinių nebuvimas yra reikšmingas tuo, kad žiūrovas neturi galimybės išvysti ir įvertinti smurto keliamą pavojų, o tai gali paskatinti spręsti problemas agresyviais būdais. Kita vertus, beveik 49 proc. viso smurto atvejų nebuvo pateikiama aiškaus smurto arba smurtautojo vertinimo, o neretai (taikant į gyvą objektą nukreiptą fizinį smurtą – 27 proc., taikant psichinį smurtą – 24,5 proc. atvejų) buvo rodoma, kaip panaudotas smurtas užtikrina smurtautojui teigiamus padarinius. Tokiais atvejais labai tikėtina, kad žiūrovas gali ne tik išmokti naujų smurto formų, bet ir išlaisvinti nuo suvaržymų („vidinių stabdžių“) tokius smurtinius veiksmus, kuriuos anksčiau dėl kokių nors priežasčių slopino (Bandura, 1986, 1983).

Ketvirta, skyrėsi rodomų smurto aktų dažnumas skirtinguose televizijos kanaluose, skirtingose laidose, taip pat skirtingu paros laiku. Daugiausia visų smurto aktų buvo užfiksuota nepriklausomo TV3 kanalo transliuojamų laidų metu (16,3 per valandą), o mažiausia – valstybinio LRT kanalo transliuojamų laidų metu (6 per valandą). Daugiausia fizinio ir psichinio smurto aktų parodoma animaciniuose filmuose (iš kurių šia prasme ypač išsiskyrė „Simpsonai“). Į šį faktą reikia atkreipti ypatingą dėmesį, nes jis rodo, kad jau ikimokyklinio amžiaus vaikai turi galimybę televizorių ekranuose stebėti daugybę užpuolimų, muštynių, sužalojimų, kankinimų, žudymų ir kitokių de-

strukcijos aktų. Ypač svarbu, kad animaciniuose filmuose panaudota net labai stipri ir gyvybei pavojinga fizinė jėga nesukelia aukai jokių matomų sužalojimų, todėl nepilnametis žiūrovas, nepakankamai skiriantis tikrovę nuo išgalvoto pasaulio, gali iškreiptai vertinti tikrąją smurto grėsmę žmogaus gyvybei ar dėl jo patiriamą kančią. Antroji vieta pagal smurto aktų dažnumą atiteko anonams. Tai galima paaiškinti tuo, kad per trumpą laiką siekiama parodyti emocingiausius, labiausiai intriguojančius ar net šokiruojančius vaizdus (pvz., „TV pagalba“ laidos anonso metu rodoma, kaip vyras kerta kastuvu žmonai už neištikimybę; laidos „Abipus sienos“ anonso metu pranešama, kad vyras prisipažino sukapojęs žmoną, tačiau nesėdi už grotų, o vadovauja žinomai bendrovei; laidos „Komanda“ metu rodoma, kaip policininkas įsiveržia su ginklu į butą ir išdaužo langus; vaidybinių filmų anonuose dažnai rodomi susišaudymai, muštynės, automobilių sproginimai ir pan.). Taip siekiama sudominti žiūrovą ir pritraukti kuo gausesnę auditoriją, tačiau kartu žiūrovas per trumpą laiką paveikiamas didelio neigiamos informacijos, kuri gali skatinti agresyvų elgesį ir priešiško pasaulio vaizdo susidarymą, kiekio. Toliau nedaug atsilikdami vienas nuo kito pagal smurto aktų rodymo dažnumą rikiuojasi vaidybiniai filmai, meksikiečių melodramos ir žinių laidos.

Kaip ir buvo galima tikėtis, daugiausia visų smurto aktų parodoma vakare (nuo 18.00 iki 23.00 val.), o mažiausia – ryte (nuo 6.00 iki 12.00 val.). Kita vertus, daugiausia fizinio smurto aktų nustatyta vadinamosiomis „vaikų žiūrėjimo“ valandomis (nuo 12.00 iki 18.00 val.). Tai verčia sunerimti, nes vaikai turi galimybę matyti daug fizinio smurto modelių, o kartu ir išmokti nepageidautinų elgesio formų.

Palyginus mūsų ir kitose šalyse atliktų tyrimų duomenis galima pasakyti, kad vidutinis

smurto rodymo dažnis per valandą Lietuvos televizijos kanaluose yra gerokai mažesnis. Pavyzdžiui, bendras smurto aktų skaičius per valandą Didžiojoje Britanijoje yra 18,46 (Coyne and Archer, 2004), Ispanijoje – 18,0 (Fernandez-Villanueva et al., 2006), o Lietuvoje – tik 10,8. Kartu reikia pasakyti, kad buvo analizuojami skirtingo pobūdžio įrašai – Ispanijoje ir Lietuvoje tyrimui skirtą medžiagą sudarė žinios, dokumentiniai ir vaidybiniai filmai, serialai („muilo operos“), įvairios laidos, reklamos, anonai, sporto pranešimai bei animaciniai filmai (buvo įrašomi atsitiktiniai 15 minučių intervalai), o Didžiojoje Britanijoje buvo pasirinkamai analizuoti konkretūs animaciniai filmai ir serialai (nuo pradžios iki galo). Ispanijoje daugiausia smurto aktų buvo aptikta vaidybiniuose filmuose, o Didžiojoje Britanijoje ir Lietuvoje – animaciniuose filmuose. Svarbu pažymėti, kad Didžiojoje Britanijoje buvo analizuojami animaciniai filmai ir serialai, kuriuos anksčiau transliavo ir Lietuvos televizijos programos – tai „Tomas ir Džeris“, „Pietų parkas“ ir „Išgelbėti skambučio“. Juose buvo aptikti daug aukštesni už vidutinius smurto rodymo per valandą rodikliai (pvz., animaciniame filme „Tomas ir Džeris“ buvo užfiksuota 29,7 smurto akto per valandą).

Atsižvelgiant į šio tyrimo metu nustatytas bendras rodomų smurto aktų dažnumo ir pobūdžio tendencijas, ateityje reikėtų tirti konkrečias televizijos laidas. Tam reikėtų naudoti kitokio pobūdžio duomenų rinkimo būdą – nepertraukiamą atitinkamų laidų įrašymą nuo pradžios iki galo. Reikalinga išsami vaidybinių ir animacinių filmų, taip pat žinių bei kitų televizijos laidų analizė, kuri leistų nustatyti tikslų rodomo smurto aktų dažnį ir pobūdį. Galiausiai reikia išsiaiškinti, kokią poveikį žiūrovų elgesiui daro nustatytos smurto rodymo tendencijos.

Išvados

1. Vidutinis smurto rodymo dažnis LRT, LNK ir TV3 laidose yra 10,8 smurto akto per valandą (TV3 – 16,3 smurto akto, LNK – 10 smurto aktų, LRT – 6 smurto aktai).
2. Galima išskirti tokias svarbiausias smurto rodymo tendencijas:
 - 2.1. įvairiose mūsų šalies televizijos laidose dažniausiai rodomas fizinis smurtas;
 - 2.2. tiek fizinio, tiek psichinio smurto rodymas dažniausiai yra savitikslis, t. y. naudojamas kaip pagrindinė priemonė atkreipti žiūrovų dėmesį ir sukelti jiems stiprius emocinius išgyvenimus;
 - 2.3. beveik 46 proc. visų smurto atvejų nebuvo rodoma jokių pastebimų smurto padarinių aukai;
 - 2.4. beveik 49 proc. visų smurto atvejų nebuvo pateikiama aiškaus smurto arba smurtautojo vertinimo, o neretai buvo rodoma, kaip panaudotas smurtas užtikrina smurtautojui teigiamus padarinius.
3. Daugiausia fizinio ir psichinio smurto aktų rodoma animacinių filmų metu. Tai leidžia manyti, kad smurto rodymas didžiausią grėsmę kelia jauniausiems šalies gyventojams, kuriems pirmiausia ir yra skirti animaciniai filmai.
4. Gauti rezultatai leidžia teigti, kad smurto rodymas Lietuvos televizijos laidose gali paskatinti modeliuoti smurtą ir formuoti žiūrovų įsitikinimą, kad smurtas yra tinkama daugelio problemų sprendimo priemonė.

LITERATŪRA

Anderson C. A. Effects of violent movies and trait hostility on hostile feelings and aggressive thoughts // *Aggressive Behaviour*. 1997, vol. 23, p. 161–178.

Anderson C. A., Benjamin A. J., Bartholow B. D. Does the gun pull the trigger? Automatic priming effects of weapon pictures and weapon names // *Psychological Science*. 1998, vol. 9, p. 308–314.

Anderson C. A., Berkowitz L., Donnerstein E., Huesmann L. R., Johnson J. D., Linz D., Malamuth N. M., Wartele E. The influence of media violence on youth // *Psychological Science in the Public Interest*. 2003, vol. 4, p. 81–110.

Anderson C. A., Bushman B. J. Effects of violent videogames on aggressive behavior, aggressive cognition, aggressive affect, physiological arousal and prosocial behavior: A meta-analytic review of the scientific literature // *Psychological Science*. 2001, vol. 12, p. 353–359.

Anderson C. A., Bushman B. J. The effects of media violence on society // *Science*. 2002, vol. 295, p. 2377–2378.

Atkin C. K., Greenberg B. S., Korzeny F., McDermott S. Selective exposure to televised violence // *Journal of Broadcasting*. 1979, vol. 23, p. 5–13.

Bandura A. *Aggression: A social learning analysis*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, 1973.

Bandura A. Psychological mechanisms of aggression // *Aggression: Theoretical and Empirical Reviews*. Vol. 1 / Ed. by R. G. Geen, E. Donnerstein. New York: Academic Press, 1983. P. 1–40.

Bandura A. *Social foundations of thought and action*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, 1986.

Bandura A. The changing face of psychology at the dawning of a globalization era // *Canadian Psychology*. 2001, vol. 42 (1), p. 12–24.

Bandura A., Ross D., Ross S. A. Imitation of film-mediated aggressive models // *Journal of Abnormal and Social Psychology*. 1963, vol. 66, p. 3–11.

Berkowitz L. Some effects of thoughts on anti- and prosocial influences of media events: A cognitive-neoassociation analysis // *Psychological Bulletin*. 1984, vol. 95, p. 410–427.

Berkowitz L. *Aggression: Its causes, consequences and control*. New York: McGraw Hill, 1993.

Bushman B. J., Anderson C. A. Media violence and the American public // *American Psychologist*. 2001, vol. 56, p. 477–489.

- Bushman B. J., Huesmann L. R. Short-term and long-term effects of violent media on aggression in children and adults // *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*. 2006, vol. 160, p. 348–352.
- Carroll W. R., Bandura A. Translating cognition into action: The role of visual guidance in observational learning // *Journal of Motor Behaviour*. 1987, vol. 19, p. 385–398.
- Coats E. J., Feldman R. S. The role of television in the socialization of nonverbal behavioral skills // *Basic and Applied Social Psychology*. 1995, vol. 17, p. 327–341.
- Comstock G. Types of portrayal and aggressive behaviour // *Journal of Communication*. 1977, vol. 27, p. 189–198.
- Comstock G. A., Paik H. The effects of television violence on antisocial behaviour: A meta-analysis // *Communication Research*. 1994, vol. 21, p. 516–546.
- Coyne S. M., Archer J. Indirect aggression in the media: A content analysis of British television programs // *Aggressive Behavior*. 2004, vol. 30, p. 254–271.
- Dill K. E., Dill J. C. Video game violence: A review of the empirical literature // *Aggression and Violent Behavior*. 1998, vol. 3, p. 407–428.
- Eron L. D., Huesmann L. R., Lefkowitz M. M., Walder L. O. Does television violence cause aggression // *American Psychologist*. 1972, vol. 27 (4), p. 253–263.
- Fernandez-Villanueva C., Dominguez-Bilbao R., Revilla-Castro J. C., Anagnostou A. Broadcasting of violence on Spanish television: A quantitative panorama // *Aggressive Behavior*. 2006, vol. 32, p. 137–145.
- Funk J. B., Buchman D. D., Jenks J., Bechtoldt H. Playing violent video games, desensitization and moral evaluation in children // *Applied Developmental Psychology*. 2003, vol. 24, p. 413–436.
- Gerbner G., Gross L., Morgan M., Signorielli N., Shanahan J. Growing up with television: Cultivation processes // *Media Effects: Advances in Theory and Research*. 2nd ed. / Ed. by J. Bryant, D. Zillmann. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 2002. P. 43–67.
- Guerra N. G., Huesmann L. R., Spindler A. Community violence exposure, social cognition and aggression among urban elementary school children // *Child Development*. 2003, vol. 74, p. 1561–1576.
- Hapkiewicz G. W., Roden H. A. The effect of aggressive cartoons on children's interpersonal play // *Child Development*. 1971, vol. 42, p. 1583–1585.
- Huesmann L. R. An information processing model for the development of aggression // *Aggressive Behavior*. 1988, vol. 14 (1), p. 13–24.
- Huesmann L. R., Miller L. Long term effects of repeated exposure to media violence in childhood // *Aggressive Behavior: Current Perspective* / Ed. by L. R. Huesmann. New York: Plenum Press, 1994. P. 153–186.
- Huesmann L. R., Moise-Titus J., Podolski Cheryl-Lynn, Eron L. D. Longitudinal relations between children's exposure to TV violence and their aggressive and violent behavior in young adulthood: 1977–1992 // *Development Psychology*. 2003, vol. 39, p. 201–221.
- Huesmann L. R., Taylor L. D. The role of media violence in violent behavior // *Annual Review of Public Health*. 2006, vol. 27, p. 393–415.
- Johnson J. G., Cohen P., Smailes E. M., Kasen S., Brook J. S. Television viewing and aggressive behavior during adolescence and adulthood // *Science*. 2002, vol. 295, p. 2468–2471.
- Lee J. H., Huston A. C. Educational televisual media effects // *The Faces of Televisual Media: Teaching, Violence, Selling to Children*. 2nd ed. / Ed. by E. L. Palmer, B. M. Young. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 2003. P. 83–106.
- Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas // *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 91-3890.
- Malamuth N. M., Check J. V. P. The effects of mass media exposure on acceptance of violence against women: A field experiment // *Journal of Research in Personality*. 1981, vol. 15, p. 436–446.
- Mares M. L., Woodard E. H. Prosocial effects on children's interactions // *Handbook of Children and the Media* / Ed. by D. G. Singer, J. L. Singer. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2001. P. 183–205.
- Monk-Turner E., Ciba P., Cunningham M., McIntire P. G., Pollard M., Turner R. A content analysis of violence in American war movies // *Analyses of Social Issues and Public Policy*. 2004, vol. 4, p. 1–11.
- Mullin C. R., Linz D. Desensitization and re-sensitization to violence against women: Effects of exposure to sexually violent films on judgments of domestic violence victims // *Journal of Personality and Social Psychology*. 1995, vol. 69, p. 449–459.
- Mussen P., Rutherford E. Effects of aggressive cartoons on children's aggressive play // *Journal of Abnormal and Social Psychology*. 1961, vol. 62, p. 461–464.
- Ostrov J. M., Gentile D. A., Crick N. R. Media exposure, aggression and prosocial behavior during early childhood: A longitudinal study // *Social Development*. 2006, vol. 15, p. 612–627.
- Sebastian R. J., Parke R. D., Berkowitz L., West S. G. Film violence and verbal aggression: A naturalistic study // *Journal of Communication*. 1978, vol. 28, p. 164–171.
- Scharrer E., Comstock G. Entertainment televisu-

al media: Content patterns and themes // *The Faces of Televisual Media: Teaching, Violence, Selling to Children*. 2nd ed. / Ed. by E. L. Palmer, B. M. Young. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 2003. P. 161–193.

Thomas M. H., Horton R. W., Lippincott E. C., Drabman R. S. Desensitization to portrayals of real-life aggression as a function to exposure to television violence // *Journal of Personality and Social Psychology*. 1977, vol. 35, p. 450–458.

Valickas G. Smurtinių kompiuterinių žaidimų ir vaikų bei paauglių agresyvaus elgesio ryšys // *Ži-*

niasklaida ir asmenybės raida: nepilnamečių apsauga ir žmogaus orumas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2004. P. 135–146.

Zillmann D. Cognition-excitation interdependencies in aggressive behavior // *Aggressive Behavior*. 1988, vol. 14, p. 51–64.

Zillmann D., Bryant J., Comisky P. W., Medoff N. J. Excitation and hedonic valence in the effect of erotica on motivated intermale aggression // *European Journal of Social Psychology*. 1981, vol. 11, p. 233–252.

BROADCASTING OF VIOLENCE ON LITHUANIAN TELEVISION PROGRAMS

Rugilė Kiguolytė, Gintautas Valickas

Summary

Constant demonstration of violence and aggressive models on television threatens to the safety of the society, as by this a young person's knowledge of the world is perverted and the usage of aggressive behaviour is stimulated. The purpose of the present research was to identify the violence demonstrated on the main Lithuanian TV channels (LRT, LNK, TV3). For data collecting we were using a DVD player, which was programmed to record random 15-minute episodes three times per day on different TV channels on October and November in 2006 and on January, 2007. The total material contained 18 hours of recording. 194 occasions of violence captured were evaluated according to the criteria developed by the authors of this paper. It was looked at the type of the violence demonstrated, the complexion and purpose of the demonstration of the violence, the degree of its gravity and particularity, the final effects of the violence demonstrated, the presented evaluation of the violence and the frequency of violence acts in different channels and programs at different times of the day. Besides the authors of this paper, two independent members from the Board of Experts of the Office of the Inspector of Journalists Ethics were asked to evaluate the violence acts according to developed criteria. The results revealed that the average frequency of broadcasting violence on TV is 10.8 violence acts per hour. The highest frequency of bro-

adcasting violence was on TV3 channel – it makes 16.3 violence acts per hour, while LRT channel had least rate of violence – 6 acts per hour ($p \leq 0.001$). Most violence acts (38.1 percent) were recorded from 18.00 to 23.00 h, least (25.8 percent) – from 6.00 to 12.00 h ($p \leq 0.031$). In this general complexion of all Lithuanian programs the most frequent is physical violence and both – physical and psychical – types of violence are shown only with a reason to call emotions and viewers attention to television. 46 percent of violent acts were demonstrated without any noticeable ravage to victim and 49 percent there were no clear evaluation of the violent act or aggressor itself. Contrarily, violent behavior was shown to bring positive after-effect to the aggressor. It was also noticed that the biggest number of physical and psychical violence acts occurs in cartoons, which is significantly different from the number of violence acts demonstrated in feature films ($p \leq 0.001$) and during the announcements ($p \leq 0.024$). As cartoons are aimed at the audience of children of the preschool age and early school age, the conclusion can be drawn that the youngest and the most sensitive group of inhabitants in our country is under the biggest threat of the violence broadcasted by the Lithuanian television programs.

Key words: television broadcasting, physical and psychical violence, the effects of violence.